گزارش خبر
NEWSREPORT

کد خبر: ۴۵۳۰۷۶
شنبه ۲۳ مرداد ۱۴۰۰ ۷:۵۹

یادداشتی از ثریا رایان

تعریف حقوق بین المللی کودکان در محیط مجازی

محافظت از کودکان در برابر خطرات و آسیب‌هایی که از طریق محتوا، نوع ابزارها، قراردادها و تعهدات کاربران در فضای مجازی و ویژگی‌های کلی حاکم بر محیط مجازی، آن‌ها را تهدید می‌کند، باید در اولویت قرار گیرد. همچنین باید به خاطر سپرد که محیط مجازی نباید جایگزین روابط بین‌فردی و اجتماعی دنیای واقعی کودکان شود.

به گزارش خبر ثریا رایان در یاداشت ارسالی به پایگاه خبری گزارش خبر به نقل از حامد فرمند فعال حقوق کودکان از زمان فراگیر شدن اینترنت و به خصوص از زمانی که شبکه‌های اجتماعی بخش زیادی از زندگی خصوصی و حرفه‌ای شهروندان در سراسر جهان را به خود اختصاص داد، بحث بر سر مصداق‌های حقوق کودکان در محیط مجازی، از جمله موضوعات پر دامنه و گاه تفسیرپذیر بوده است. گرچه تاکنون نهادهای مختلف مرتبط با حقوق کودکان مانند سازمان یونیسف و اتحادیه اروپا به موضوع کودکان در دنیای مجازی پرداخته بودند، اما کمبود تفسیری جامع و آن هم از جانب مرجعی رسمی و مورد اعتماد همچنان احساس می‌شد.

فروردین سال ۱۴۰۰، کمیته حقوق کودک سازمان ملل ناظر بر اجرای پیمان‌نامه حقوق کودک نظریه تفسیری شماره ۲۵ خود را درباره «حقوق کودکان در ارتباط با محیط مجازی (Digital Environment)» منتشر کرد. این نظریه راه را بر تفسیرهای فردی می‌بندد و زمینه حفاظت از حقوق کودکان را در این محیط توسط فعالان حقوق کودکان، نهادهای مدنی و کشورها بهتر فراهم می‌کند. در این مقاله به نکات مهم این نظریه تفسیری نگاهی انداخته‌ام. بررسی تطبیقی اسناد ملی از جمله «سند ملی صیانت از کودکان در فضای مجازی» که خرداد ۱۴۰۰ توسط مرکز ملی فضای مجازی مصوب شده است، موضوعی است که می‌تواند توسط فعالان و کارشناسان صورت گیرد.

نظریه تفسیر شماره ۲۵ چه می‌گوید؟

نظریه‌های تفسیری گرچه از نظر قانونی الزام‌آور نیستند اما به دلیل تهیه شدن توسط نهادهای مرجع، قابل ارجاع و بسیار با اهمیت‌اند. نظریه تفسیری شماره ۲۵ کمیته حقوق کودک سازمان ملل نیز توسط نهاد ناظر بر اجرای پیمان‌نامه حقوق کودک تهیه شده است و مانند سایر نظریه‌های منتشر شده توسط این نهاد، امکان استفاده توسط کشورهای امضاکننده‌ی پیمان‌نامه از جمله ایران را دارد.

نظریه تفسیری شماره ۲۵ حقوق کودک در ۱۴ فصل، ۱۲۵ بند و ۲۰ صفحه تهیه شده است. بنا به توضیحات مقدمه این تفسیر، در تهیه آن ۷۰۹ کودک –فرد زیر ۱۸ سال– از ۲۷ کشور مختلف در سراسر جهان مشارکت داشته‌اند و به این ترتیب تدوین‌کنندگان این تفسیر در تهیه آن هم یکی از مهم‌ترین اصول پیمان‌نامه حقوق کودک یعنی اصل مشارکت و شنیده شدن صدای کودک را رعایت کرده‌اند.

این تفسیر ابتدا به تعاریف کلی پرداخته است و سپس با اشاره به اصول اساسی پیمان‌نامه حقوق کودک، آن‌ها را در محیط مجازی تفسیر کرده و توضیح داده است.

تدوین‌کنندگان این تفسیر همچنین به ضمیمه اختیاری پیمان‌نامه حقوق کودک در زمینه فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان که جمهوری اسلامی ایران نیز در ۹ مرداد ۱۳۸۵ به آن پیوسته، ارجاع داده‌اند.این ضمیمه به نگرانی جدی فعالان حقوق کودک در زمینه هرزه‌نگاری کودکان و آزار جنسی در فضای مجازی در قالبی حقوقی پرداخته بود.

در نظریه تفسیری مرتبط با حقوق کودکان در محیط مجازی، منظور از «محیط مجازی» محتوا، خدمات، ابزارها و سازوکارهایی است که در ارتباط دنیای مجازی به کار می‌رود. با این تعریف، نظریه تفسیری بر فراگیر بودن فضای مجازی تأکید می‌کند و از کشورها و دست‌اندرکاران فضای مجازی می‌خواهد تا با حفظ امنیت کودکان، زمینه مشارکت بدون تبعیض آن‌ها را در این محیط پشتیبانی، آن را ترویج و از آن مراقبت کنند.

نظریه تفسیری همچنین با یادآوری چهار اصل مهم «نبود تبعیض»، «تأمین منافع عالیه کودکان»، «حق بر زندگی، بقا و رشد» و «در نظر گرفتن نگاه و نظر کودکان» به تشریح آن‌ها در محیط مجازی پرداخته است. طبق این نظریه تفسیری، دسترسی کودکان به فضای مجازی، با تعریف جامعی که دارد، باید برابر، موثر، بدون هزینه و امن باشد. همچنین برای تأمین منافع عالیه کودکان در این محیط، باید این را به خودمان یادآوری کنیم که به طور کلی محیط مجازی برای کودکان و نیازهای آن‌ها طراحی نشده است. محافظت از کودکان در برابر خطرات و آسیب‌هایی که از طریق محتوا، نوع ابزارها، قراردادها و تعهدات کاربران در فضای مجازی و ویژگی‌های کلی حاکم بر محیط مجازی، آن‌ها را تهدید می‌کند، باید در اولویت قرار گیرد. همچنین تأکید شده است که محیط مجازی نباید جایگزین روابط بین‌فردی و اجتماعی دنیای واقعی کودکان شود. در این نظریه همچنین تأکید شده است که کودکان باید امکانات برابری برای رساندن صدا و نظرات خود در اختیار داشته باشند و در عین حال که از حریم خصوصی آن‌ها محافظت می‌شود، آزادی بیان و اندیشه آن‌ها حفظ شود.

این نظریه تفسیری با برشمردن حقوق اساسی کودکان، این حقوق را در محیط مجازی تعریف کرده و تلاش کرده است تا روشن کند که دولت‌ها و کسانی که با کودکان سر و کار دارند چطور باید اطمینان حاصل کنند که حقوق کودکان در محیط مجازی مراعات می‌شود.

این حقوق شامل موارد زیر می‌شود

حق بر دسترسی به اطلاعات

- کودکان متناسب با سن‌شان باید بتوانند به صورتی برابر به محتوای تولید شده در فضای مجازی دسترسی داشته باشند.

- هرچند نیاز به فیلتر کردن محتوای آسیب‌زا برای کودک غیرقابل چشم‌پوشی است، اما این ابزار کنترلی، تنها باید برای مراقبت از امنیت کودک در نظر گرفته شود.

حق بر آزادی بیان، اندیشه، عقیده و مذهب

- این آزادی شامل آزادی در جستجو، دستیابی و ارسال اطلاعات و داده‌ها از هر نوعی می‌شود.

- محدودیت‌ها باید تنها در صورت لزوم و ضرورت و به صورت قانونی، شفاف و با تعامل با کودکان اعمال شود.

حق بر حریم خصوصی

- حریم خصوصی امری ضروری برای عاملیت، کرامت انسانی و امنیت کودکان و همچنین برای تمرین دسترسی به حقوق‌شان است.

- رعایت حریم خصوصی در مورد جمع‌آوری داده‌های مرتبط با کودک، شامل هویت، فعالیت‌ها، مکان، محیط اجتماعی، احساسات، وضعیت سلامتی و روابط اجتماعی کودک، باید مراعات شود.

- انتشار تصاویر و اطلاعات کودکان توسط والدین حریم خصوصی کودک را تهدید می‌کند

با در نظر گرفتن این حق و سایر ملاحظات، دیگر حقوق کودک شامل حق بر اظهارنظر یا حق بر مراقبت شدن نباید نادیده گرفته شود.

- دولت‌ها باید برای محافظت از حریم خصوصی به خانواده‌ها مشاوره بدهند. همچنین باید خدمات مشابهی برای کودکان نیز موجود باشد تا درباره بالاترین استاندارد حریم خصوصی و مراقبت از کودکان به آن‌ها آموزش و مشاوره بدهد.

حق بر داشتن هویت و مدارک هویتی

- داشتن سیستم هویت مجازی (Digital Identification System) برای تأمین این حق اساسی و اولیه کودکان در محیط مجازی ضروری است.

حق بر آموزش

- آموزش شامل آموزش‌های رسمی، غیررسمی، آموزش همسالان و خودآموز می‌شود

- لازم است تا بر روی تکنولوژی برتر (high-technology) در کنار وجود استانداردهای اخلاقی و مناسب در مدارس و سایر مراکز آموزشی مانند کتابخانه‌ها و موزه‌ها سرمایه‌گذاری صورت گیرد.

- لازم است تا آموزش سواد دیجیتال جزئی از برنامه آموزشی مدارس باشد

حق بر حفظ فرهنگ، داشتن اوقات فراغت و بازی.

از جمله موضوعات دیگری که نظریه تفسیری تلاش کرده است تا آن را روشن کند، مراقبت از کودکان در برابر آسیب‌ها و خطرات بالقوه از جمله اعمال خشونت و آزار است. در این زمینه داشتن برنامه‌ای مدون در مورد برخورد با جرایم جنسی از یک طرف و برقراری امنیت از طریق «امنیت در طراحی» محیط مجازی از طرف دیگر، مورد توجه نویسندگان نظریه تفسیری قرار گرفته است.

این نظریه همچنین با یادآوری مسئولیت والدین در برابر کودکان، ایجاد تعادل بین مسئولیت والدین و حقوق کودکان را از نیازهای فعالیت در محیط مجازی قلمداد کرده است. در عین حال بالابردن سواد رسانه‌ای والدین و افرادی را که با کودکان کار می‌کنند، جزو وظایف دولت‌ها برشمرده است.

از دیگر موضوعاتی که نظریه تفسیری به آن توجه نشان داده است، اهمیت دسترسی به ابزار و ملزومات ارتباط مجازی برای کودکانی است که به هر دلیلی مانند زندانی شدن والدین، مهاجرت، طلاق، قرنطینه و سایر دلایل از خانواده خود جدا شده‌اند.

کودکان با سطوح مختلف معلولیت با موانع متفاوتی در دسترسی به محیط مجازی روبرو هستند. این کودکان با آسیب‌ها و خطرات بیشتری هم دست

به گریبان‌اند. نظریه تفسیری مسئولیت دولت‌ها و جامعه در برابر این کودکان در دسترسی آزاد و امن به محیط مجازی را یادآوری کرده است.

توجه به سلامتی و رفاه، آموزش همه جانبه، داشتن اوقات فراغت و فعالیت‌های فرهنگی از دیگر دغدغه‌های نویسندگان نظریه تفسیری شماره ۲۵ بوده است.

این نظریه همچنین بر لزوم وجود برنامه حمایتی در برابر بهره‌کشی اقتصادی و پدیده کودکان کار، بهره‌کشی جنسی از جمله خرید و فروش کودکان و دیگر اشکال بهره‌کشی تأکید کرده است. به همین منظور این نظریه داشتن قوانین مرتبط از جمله قوانین مرتبط با جرایم فضای مجازی یا محافظت در برابر محصولات و خدمات آسیب‌زا از جمله خرید و فروش اسلحه، مواد مخدر و قمار و همچنین حفاظت از کودکان در برابر مناقشات مسلحانه، حفاظت از کودکان مهاجر و کودکان در سایر موقعیت‌های آسیب‌پذیر را یادآوری کرده است.

ارزیابی نحوه پیاده‌سازی مفاد نظریه تفسیری شماره ۲۵

نویسندگان نظریه تفسیری برای اطمینان از پیاده‌سازی مفاد نظریه توسط دولت‌ها، سرفصل‌هایی را تعریف کرده‌اند.

تأمین حقوق کودکان در فضای مجازی مستلزم در نظر گرفتن مفاد این نظریه در سطح قوانین و مقررات، استراتژی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها است. همچنین باید هماهنگی بین سایر اجزا، مانند نهادهای مرتبط با آموزش کودکان، شرکت‌های فعال در محیط مجازی و موسسات خصوصی وجود داشته باشد. انجام تحقیقات مورد نیاز و جمع‌آوری و انتشار داده‌ها و فراهم کردن منابع آموزشی برای کودکان، خانواده‌ها و دست‌اندرکاران، موقعیت دیگری است که تأمین حقوق کودکان در محیط مجازی را تضمین می‌کند. وجود نهادهای نظارتی مستقل، مشارکت نهادهای مدنی و فعالان حقوق کودکان، همچنین مشارکت شرکت‌ها و موسسات تجاری از دیگر موضوعاتی است که مورد توجه نویسندگان این تفسیر بوده است. آن‌ها همچنین بر نظارت بر تبلیغات و بازاریابی با تأکید بر جلوگیری از بازتولید کلیشه‌های جنسیتی، اتنیکی و نژادی توجه کرده‌اند. دسترسی به عدالت و پیگیری‌های حقوقی مرتبط با نقض حقوق کودکان در محیط مجازی آخرین موضوعی است که در این تفسیر به آن پرداخته شده است.

امیدوارم با همت نهادها و افراد فعال در حوزه کودکان، ترجمه نظریه تفسیری شماره ۲۵ کمیته حقوق کودک سازمان ملل منتشر شود تا افرادی که دغدغه محافظت از کودکان و حقوق‌شان در محیط مجازی را دارند، با آگاهی بیشتری نسبت به ابعاد حقوق و چالش‌های کودکان در این محیط، برای کودکان در ایران و کودکان فارسی‌زبان در سراسر جهان تلاش کنند.